

SİNOP ÜNİVERSİTESİ

SİNOP

KÜLTÜR VE TURİZM SEMPOZYUMU

BİLDİRİLER KİTABI

CİLT-II

Sinop

Culture and Tourism Symposium

Proceedings Book

Volume-II

21-24 EKİM 2021 / SİNOP

Sinop Üniversitesinin 42. Bilimsel Yayınıdır.

ISBN 978-605-71203-2-8

SİNOP
KÜLTÜR VE TURİZM SEMPOZYUMU
BİLDİRİLER KİTABI
CİLT-II

Sinop
Culture and Tourism Symposium
Proceedings Book
Volume-II

ISBN 978-605-71203-2-8

Sinop Üniversitesi Adına Sahibi | Owner on behalf of Sinop University
Prof. Dr. Nihat DALGIN
Rektör | Rector

Editörler | Editors
Doç. Dr. Ercan KARAÇAR
Dr. Öğr. Üyesi Doğan FIRINCI

Design/Tasarım
Sinop Üniversitesi Basın-Yayın Halkla İlişkiler Müdürlüğü

Baskı Yeri ve Tarihi / Publication Place and Date
Birinci Baskı, Ankara, Şubat 2022

Baskı/Printing
Sistem Ofset Bas. Yay. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Strazburg Caddesi No: 31/17 Sıhhiye/Ankara Tel: 0312 229 18 81
Sertifika No: 46660

Sinop Kùltür ve Turizm Sempozyumu Bildiriler Kitabı Sinop Üniversitesinin bilimsel bir yayınıdır. Kitapta yayımlanan yazıların her türlü içerik sorumluluğu yazara aittir. Yazılar, yayıncı kuruluşun izni olmadan kısmen veya tamamen bir başka yerde yayımlanamaz.

İletişim | Communication
Korucuk Mah. Trafo Sok. 15 Temmuz Yerleşkesi No:36 57000 | SİNOP | TÜRKİYE
Tel: +90 (368) 2715757-58-59-60 | Faks: +90 (368) 2715763 | web: <https://sktsemp.sinop.edu.tr/>

SİNOP'TA TÜRBELERLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALARA ÖRNEK: ÇEÇE SULTAN**Levent PAYZIN*****Bülent ESKİCİ*****Ayhan GİRGİN*****Öz**

Türk dünyasını çok eski dönemlerden itibaren etkilemiş olan şaman inancı ve atalar kültü, İslamiyet'in kabulünden sonra ortadan tamamen kaybolmamıştır. Bilakis, İslami inanç ve ritüellerle kaynaşarak yeni gelenekler ve inanışlar ortaya çıkartan önemli bir etken olmuştur. Veli, dede, eren gibi adlarla anılan ve "Allah'ın sevgili kulu" olduğuna inanılan insanlar bu bağlamda değerlendirilmesi gereken unsurlardır. Bunlar, sağlıklarında İslamiyet'in yayılmasına katkı sağlayıp, insanlara kılavuzluk yaptıkları gibi; öldükten sonra da manevi varlıklarının etkisiyle türbeler etrafında yeni inanç ve ritüeller ortaya çıkmıştır. Bu inanç ve ritüeller, toplumsal kimliğimizin önemli bir parçası olarak araştırılmaya ve anlaşılmasına değerlidir. Bizler bu çalışmada, Sinop'un Gerze ilçesine bağlı Yenikent Köyü Çeçe mahallesinde yer alan Çeçe Sultan Türbesi'ni inanış, uygulama, gelenek ve hikâyeler bağlamında ele alarak; türbenin yöre üzerindeki etkileri anlamaya ve anlatmaya çalıştık. Çalışmada nitel araştırma tekniklerinden belge inceleme, katılımlı mülakat ve dış gözlem kullanılmıştır. Kaynak olarak Osmanlı arşiv kayıtları, yazılı basın ve yöre halkından faydalanılmıştır. Araştırmanın temel omurgasını konuya ilişkin özel ilgi duyanlar ve bölgede yaşayan yerel halkla gerçekleştirilen katılımlı mülakat oluşturmaktadır. Bu bağlamda tarihçe, türbe eksensli gelişen ritüeller ve gelenekler, kerametler, inanışlar ve hikâyeler sorgulanmıştır. Netice itibarıyla, bazıları sıradanlaşmış, Anadolu'nun dört bir tarafında gözlemlenebilen; bazıları bölgesel iz ve ilişkiler içeren bazıları ise özgün değere sahip veriler elde edilmiştir. Tüm bu veriler ışığında; Çeçe Sultan'ın Gerze ve Sinop'a karakter katan, ünü ve etkisi il sınırlarını aşan bir kültürel değer olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sinop, Gerze, Çeçe Sultan, Türbe, Evliya.

The Example of Beliefs and Practices Related to Tombs in Sinop: Çeçe Sultan**Abstract**

The belief in shaman and the cult of ancestors, which have affected the Turkish world since ancient times, did not completely disappear after the adoption of Islam. On the contrary, it has become an important factor that creates new traditions and beliefs by fusing with Islamic beliefs and rituals. People who are known by names such as Veli, Dede, Eren and who are believed to be (God's beloved servants) are elements that should be evaluated in this context. As these people contribute to the spread of Islam in their Health and guide people; After death, new beliefs and rituals have emerged around the graves with the influence of their spiritual existence. These beliefs and rituals are worth investigating and understanding as an important part of our social identity. In this study, we discussed the Çeçe Sultan Tomb, located in the Çeçe neighborhood of Yenikent Village in the Gerze district of Sinop, in the context of beliefs, practices, traditions and stories. We tried to understand and explain the effects of the tomb on the region.

* Öğr. Gör., Sinop Üniversitesi, Gerze Meslek Yüksekokulu, Seyahat Turizm ve Eğlence Hizmetleri Bölümü, lpayzin@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0001-5390-9902>.

* Öğr. Gör., Sinop Üniversitesi, Gerze Meslek Yüksekokulu, Otel Lokanta ve İkram Hizmetleri Böl., beskici@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0002-0281-7730>.

* Öğr. Gör., Sinop Üniversitesi, Gerze Meslek Yüksekokulu, Seyahat Turizm ve Eğlence Hizmetleri Bölümü, agirgin@sinop.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0001-5713-8201>.

Document review, participatory interview and external observation from qualitative research techniques were used in the study. Ottoman archive records, printed media and local people were used as sources. The main backbone of the research is the participatory interview conducted with those who have special interest in the subject and the local people living in the region. In this context, history, shrine-oriented rituals and traditions, miracles, beliefs and stories were questioned. As a result, data have been obtained, some of which are ordinary, some can be observed all over Anatolia, some contain regional traces and relations, and some have original value. In the light of all these data; it has been concluded that    e Sultan is a cultural value that adds character to Gerze and Sinop, and whose reputation and influence goes beyond the provincial borders.

Keywords: Sinop, Gerze,    e Sultan, Tomb, Saint.

Giri 

 nsanlar merak duydukları, sevdikleri veya korktukları  eyleri tarih boyunca anlamlandırmaya  alı mı lar; bu anlamlandırma çabası ise beraberinde inancı getirmiştir.  nsanın bazen içine d  t     belirsizlik ya da kötü durumdan kurtulma isteği; bazen de sahip olduklarını koruyup yükseltme amacı gütmesi son derece doğaldır ki; bu arayışlar inançları  e itlendirmi tir (Duman ve Kimya, 2019: 132). Din, inançlar içerisinde önemli bir yere sahiptir. Ancak inançların tamamen dinlere ba lı olduğunu söylemek de mümkün değildir. Inan lar kültürün doğal bir parçasıdır ve tıpkı kültür gibi etkiler, etkilenir, değişim ve ba kala ım geçirir. Ancak bu değişimin yavaş yavaş olduğunu, ortama uyum sağlamayı ifade ettiğini de unutmamak gerekir. Dinlerini de i tirseler bile, insanların eski ya antılarından gelen inançlarını tamamen de i tirmeleri; her şeye sil baştan ba lamaları beklenemez. Çünkü inançlar güçlü duyulardır ve birçoğu alışkanlık haline gelmiş uygulamalar içerir.

Türkler, kitleler halinde  slamiyet'e geçmiş ve yüzlerce yıl  slam dünyasının hizmet arı ve koruyucusu olmuştur. Öyle ki, Türklük ve  slam birbiriyle  zde le mi ; Türk denince akla  slam,  slam denilince akla Türklük gelir olmuştur. Buna rağmen, Türk inanç dünyasında  slamiyet'ten önceki inançların izleri rahatlıkla görülebilmektedir. Bu bağlamda  amanizm, Gök Tanrı inancı ve atalar kültü özellikle dikkate alınmalıdır (Artun, 2007). Türk coğrafyasında  eyh,  lh, dervif, veli, evliya, baba, dede, eren, alperen gibi sıfatlarla anılan kişiler ve bunlardan günümüze ula mı  yatır, türbe veya ziyaret olarak adlandırılan me anlar bu bağlamda değerlendirilmesi gereken unsurlardır. Hayattayken keramet sahibi dini bir  nder, Allah'a adanmış bir şahsiyet olarak görülen ve bu yönüyle saygı ve sevgi duyulan kişiler, öldükten sonra da ruhaniyetinden faydalanılmak istenen varlıklara d n  ebilirler (Bedirhan, 2018: 81). Sonuçta türbeler etrafında yeni inanç ve ritüeller ortaya çıkar ki, bu inanç ve ritüeller, toplumsal kimli imizin önemli bir parçası olarak araştırılmaya ve anlaşılmaya değerdir. Buradan hareketle, bu çalışmada Sinop'un Gerze ilçesine ba lı Yenikent Köyü    e mahallesinde yer alan    e Sultan Türbesi, menkıbeler, memoratlar, uygulama ve gelenekler bağlamında ele alınmıştır. Bunların kayıt altına alınması, toplumsal hafızanın korunması açısından önemlidir. Diğer taraftan,    e Sultan'ın yöre üzerindeki başlıca politik, ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerinin tespit edilmesi bu çalışmanın temel amaçlarını oluşturmaktadır.

Bu  alı ma, nitel araştırma teknikleri ile yürütülmüştür. Bu bağlamda belge inceleme, kaynak tarama, katılımlı mülakat ve dış gözlem yöntemlerine ba vurulmu tur. Araştırmanın temel bilgi kaynakları, yöre halkı ve özel ilgi duyanlar, Ba kanlık Osmanlı Arşivi belgeleri, makale, tez ve kitaplar ile yazılı ve görsel basından oluşmaktadır. Araştırmanın temel omurgasını konuya ilişkin özel ilgi duyanlar ve bölgede yaşayan yerel halkla gerçekleştirilen katılımlı mülakatlar oluşturmaktadır. Bu bağlamda tarihçe, türbe eksenli gelişen ritüeller ve gelenekler, kerametler, inanışlar ve hikâyeler sorgulanmıştır.

Çeçe Sultan hakkında bugüne kadar yapılan bilimsel çalışma sayısı son derece azdır. Bununla paralel olarak, Çeçe Sultan hakkında bilgilerimiz de son derece sınırlıdır. Özellikle Çeçe Sultan'ın kimliği ve türbenin tarihçesi hakkında bilinenler, birbirinin tekrarı niteliğinde, kalıplaşmış bilgilerden oluşmaktadır. Türbenin ne zaman yapıldığı bile net değildir. Her ne kadar Türbenin giriş kapısı üzerinde bulunan bir kitabesi olsa da bu kitabe yoğun deformasyona uğradığından, tam anlamıyla okunamamaktadır. Günümüze türbesi ve mescidi ulaşan Çeçe Sultan, Osmanlı döneminde bir zaviye durumundadır. Başkanlık Osmanlı Arşivi'nde Çeçe Sultan Zaviyesi hakkında tespit edebildiğimiz en eski belgeler 16. Yüzyıla ait tapu tahrir kayıtlarıdır. 18. yüzyıla kadar, tapu tahrir defterleri dışında türbe ya da zaviye hakkında bilgi veren herhangi bir arşiv belgesi tarafımızca tespit edilememiştir. 18. yüzyıldan itibaren, özellikle Muallim Cevdet tasnifi belgeler arasında, Çeçe Sultan'la ilgili muhtelif içerikte belgeler bulunmaktadır. Arşiv kayıtlarında Hacı Sultan, Hacı Sultan, Caca Sultan, Çaça Sultan, Çiçe Sultan ve Çeçe Sultan şeklinde geçmektedir. Bu farklı telaffuzların bir kısmının belgedeki orijinal yazım şeklinin böyle olmasından; bir kısmının ise bölgeyi iyi tanımamak ve belgede kullanılan yazının karmaşık ya da okunaksız olmasının etkisiyle yanlış okumadan kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Çeçe Sultan hakkında, en ayrıntılı çalışma Songül Çek tarafından yapılmıştır. *Sinop İli Çevresinden Üç Menkıbevi Kahraman ve Etrafında Oluşan Anlatı Geleneği* başlıklı makalesinde Çek, Çeçe Sultan, Koyun Baba ve Sarı Saltuk'u ortak noktaları bağlamında menkıbelere dayalı bir şekilde ele almıştır (Çek, 2017). Ayhan Işık tarafından kaleme alınan *Seyyid Bilal, Çeçe Sultan ve Sinop Seyyidleri* başlıklı makalede Sinop'ta yaşamış seyyidlere ilişkin Nakibü'l-Eşrâf Defterleri, Sicill-i Ahvâl Dosyaları ve Sinop Şeriyye Sicillerine dayalı bilgiler verilmektedir. (Işık, 2018). Mehmet Ali Ünal'ın *Osmanlı Devrinde Sinop* başlıklı kitabı, Çeçe Sultan vakfı hakkında 1560 tahririnden başlayacak şekilde bilgiler sunmaktadır. Burada vakfa bağlı köyler ve vakfın gelirleri konusunda verilen bilgiler özellikle önemlidir (Ünal, 2008: 320, 321, 440, 444). Sinop Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü tarafından hazırlatılan Sinop Tarihi ve Kültür Envanteri başlıklı kitapta türbe hakkında teknik ve tanıtıcı bilgiler yer almaktadır (Sinop Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, 2013). Burada yer alan bilgilerin bu tarihten sonraki Çeçe Sultan'a ilişkin hemen her haberde ve bilimsel çalışmada yer aldığı görülmektedir. Deniz Esemeli'nin *Sinop İli Türk Dönemi Mimarisi* başlıklı doktora tezi (Esemeli, 1990), Hür Kalyoncu'nun *Antik Carusa Şirin Gerze* adlı kitabı (Kalyoncu, 2008), Arzu Özbek'in *Batı Karadeniz Bölgesi'nde Selçuklu Hâkimiyeti* başlıklı yüksek lisans tezi (Özbek, 2019), Zekiye Tunç ve Arzu Özbek'in birlikte kaleme aldıkları *Sinop'ta Selçuklu Mirası* başlıklı makale (Özbek ve Tunç, 2020) yine Çeçe Sultan hakkında bilgiler içeren ve bu yönüyle zikredilmesi gereken çalışmalar arasında yer almaktadır.

Çeçe Sultan konusunda özel ilgi sahibi iki kişi öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki aslen Çeçe Köyünden olup öğretmenlikten emekli olan Gerze Belediye Başkanı Sayın Cevat Şensoy iken, diğeri ise yine Çeçe Köyünden olup yıllardır bu konuda araştırma yapan Sayın Kerim Ergin'dir. Her ikisinden edindiğimiz bilgiler ve konuya yaklaşımları bizler için aydınlatıcı ve teşvik edici olmuştur.

1. Türbe ve Zaviyenin Özellikleri

Arşiv kaynaklarından anlaşıldığı üzere Çeçe Sultan vakfına bağlı birer adet zaviye, cami, mekteb-i münif (Küçük çocuklara Kur'an öğretilen okullar) ve türbe bulunmaktadır (Ünal, 2008: 321). Bunlardan günümüze türbe, mescit ve zaviye ulaşmıştır. Türbe ve mescidin 19. yüzyıl mimarisinin temel karakteristiğini yansıttığı görülmektedir (Esemeli, 1990: 261). Dikdörtgen planda inşa edilmiş olan türbenin duvarları moloz taştan, çatısı ise ahşaptan yapılmıştır. Üst örtüsü kiremittir. Kemerli, taş söveli bir kapısı ve dik dikdörtgen forma sahip pencereleri vardır. İçeride 9 adet mezar bulunmaktadır. Kapıdan girildiğinde sol tarafta yan yana dizilmiş olan 5 mezarın Çeçe Sultan'ın kızlarına ait olduğu rivayet

edilir. Bunların hemen ötesinde yer alan ve daha büyük olduğu görülen iki mezardan sondaki Çeçe Sultan'a aitken; diğerinde oğlunun yattığı iddia edilmektedir (Kaynak Kişi 4, 2021). Ancak, bu mezarın Çeçe Sultan'ın kız kardeşine ait olduğunu söyleyenler de mevcuttur (Esemenli, 1990: 261). Girişte kapının hemen karşısında yer alan 2 mezar daha vardır. Bunlardan kapıya yakın olanının bir müride ait olduğu söylenirken; arkasındakinin ise Çeçe Sultan'ın sancaktarına ait olduğu rivayet edilmektedir (Kaynak Kişi 7, 2021).

Türbenin hemen ön çaprazında, türbeden daha aşağı bir kotta yer alan ve günümüzde kullanılmayan mescit binası yer almaktadır. Dikdörtgen plana sahip olan mescit de tıpkı türbe gibi moloz taş duvarlara sahiptir. Türbeden daha küçük olan mescit, ahşap çatılı, kiremit örtülü ve tek mekanlıdır. Deniz Esemenli, eskiden çift kat yüksekliğinde ve iki sıra pencereye sahip olan mescidin üst pencerelerinin belli bir yükseklikten kesilerek yeni çatı yapıldığını dile getirmektedir (Esemenli, 1990: 261). Her ne kadar günümüzde türbe ve mescit taş yapılı olsa da 150-200 yıl önce ahşap olduğunu iddia edenler bulunmaktadır (Kaynak Kişi 1, 2021). Mimari özellikleri dikkate alındığında, bunun doğru olma ihtimali hiç de az değildir.

Türbenin giriş kapısının üzerinde bulunan, kitabesi mermer malzemedendir, dikdörtgen formda yapılmıştır. Üzerindeki yazılar nesih stilinde olup, istif üslubunu yansıtan kitabe 15-16. yüzyıl özelliklerini taşımaktadır. Zaman ve doğa şartlarının etkisiyle deformasyona uğradığından, yazıların çözümlemesi yapılamamıştır. Restorasyona ihtiyaç bulunmaktadır.

Türbenin yanından geçen yol takip edildiğinde 150 metre kadar sonra sol tarafta bir çeşme bulunmaktadır. Bu çeşmenin karşısında (yolun sağ tarafında) Çeçe Sultan Vakfına ait Zaviye bulunmaktadır. Ahşaptan inşa edilmiş, alt katı ahır, üst katı yaşam alanı olarak düzenlenmiş dikdörtgen formlu zaviye binası zaman ve doğa koşullarının etkisiyle yıkılmaya yüz tutmuştur. Yöre sakinlerinin ifadelere göre, tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla kullanımına son verilen zaviye, sonraki dönemlerde köy sakini olan bir şahsa satılmıştır. Bir müddet daha sahibi tarafından farklı amaçlarla kullanılan zaviye 15-20 yıldır kaderine terk edilmiş bir haldedir (Kaynak Kişi 7 ve 8, 2021).

Çeçe Sultan Türbesi ve mescidi bir derenin hemen kenarına konuşlandırılmıştır. Bu alelde bir konumlandırma değildir. İslamiyet öncesi Türk inanç dünyasında su, bereketi simgeler ve kutsallık atfedilen varlıklardandır. Yine türbenin ön kısmında yer alan ulu bir ağaç, eski Türk inanışlarının karakteristik unsurlarından biri olduğunu haykırırcasına yükselmektedir. Hakeza eski Türklerde ağaç, hayatı simgelemektedir ve çok daha önemlisi ruhları Tanrı katına ulaştırdığına inanılan mistik bir semboldür (Bulut, 2011: 121). Dere ve ağacın aynı ortamda bulunduğu mekânlar ise ölümsüzlüğü simgelemektedir ve türbelerin yanında veya yakınında mutlaka ulu bir ağaç bulunur (Ergun, 2004: 81).

Çeçe Sultan Türbesinin içerisinde kendisine has bir sancak bulunmaktadır. Sancağın şekli incelendiğinde, kırmızı bir zemin üzerinde beyaz bir ay ve yıldız bulunduğu; bu ay ve yıldızın hem üst hem de alt kısmında ise yazılar yer aldığı görülmektedir. Kumaş bir malzeme olması sebebiyle zaman içerisinde yıpranmıştır. Üstelik sancak, camlı bir çerçeve içerisinde muhafaza edildiğinden, camın ise ışığı yansıtması sebebiyle okunmayı zorlaştırdığı görülmektedir. Bu sebeple sancaktaki yazılar tarafımızca okunamamıştır. Ama benzerleri incelendiğinde, bu tür sancakların tekkelerde yer aldığı ve genel itibarıyla üzerindeki yazıların dua ve tekke isminden oluştuğunu rahatlıkla söylenebilir. Yani Çeçe Sultan Türbesinde bulunan sancak, türbeye ait olmayıp, şu an mevcut bulunmayan tekkeden getirilmiş olmalıdır. Zira devlet adamlarının türbeleri dışında, türbelerde sancak bulundurma şeklinde bir gelenek, Türk coğrafyasında bulunmamaktadır. Tekke hayatında ise sancak, hilafet, güç ve meşruiyetin simgesi olarak görüldüğünden, derviş çeyizinin bir parçası ve müritlerce saygı duyulan bir objeydi (Çakır Baş, 2015:

200). Beş köşeli yıldızın Osmanlı bayrağında ilk olarak 1844'te Sultan Abdülmecid döneminde kullanılmaya başlandığı hatırlanacak olursa (Wikipedia, Türk bayrağı), türbede sergilenmekte olan sancağın bu tarihten sonraki bir döneme ait olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Türbenin içerisinde iri taneden yapılmış büyük bir tespih, Osmanlı üç hilali, kılıç kılıfı, Mushaf (Kur'an-ı Kerim), geyik boynuzu bulunduğu, ancak bunların zaman içerisinde kaybolduğu yöre halkı tarafından dile getirilmektedir (Kaynak Kişi 1, 2021). Geyik boynuzu hariç, diğer objelerin simgeleşmiş, tekkelerde bulunması gelenek haline gelmiş malzemeler olduğunu unutmamak gerekir. Osmanlı 3 hilali olarak bilinen bayrak, Bektaşî kültürünün bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Nitekim Farsça üç anlamına gelen se ve ay anlamına gelen mah kelimelerinin birleşmesinden oluşan semah kelimesinde açık bir şekilde görüleceği üzere, Bektaşî kültüründe üç ay ya da üç hilal önemli bir simge durumundaydı. Bu simgeyi Bektaşî kültürün egemen olduğu yeniçerilerde ve Osmanlı deniz kuvvetlerinde de görmekteyiz. Aynı şekilde Bektaşî tarikatına bağlı tekkelerde bu simgenin kullanımı yaygınlık göstermekteydi. Nitekim üç hilalin Allah, Hz. Muhammed ve Hz. Ali'yi simgelediği düşünülmektedir. Aynı şey kılıç için de geçerlidir. Hakeza kılıç, Bektaşî geleneğinde gücün ve ilmin simgesidir (bkz. Gürçay ve Koçak, 2021). Tespih ise hem türbelerde hem de tekkelerde karşımıza çıkabilmektedir. İslamiyet'in yayıldığı coğrafyada tespih 33, 99, 500, 1000 ve 5000'lik olabilmektedir. Tekkelerde genellikle 500 veya 1000 taneden oluşan tespihler tercih edilirdi. Bunların taneleri normal tespih taneleri büyüklüğünde olabileceği gibi, çok daha büyük olanları da vardı (Ateş, 2019: 530). Nitekim Çeçe Sultan Türbesinde iri taneli muhtemelen 99'luk bir tespih bulunduğu ifade edilmektedir (Kaynak Kişi 7, 2021). Bu konuda bilinmesi gereken bir diğer nokta, bu tekke tespihlerinin ölümünden sonra şeyhin sandukasına da asılabildiğidir (Ateş, 2019: 530).

Anadolu başta olmak üzere Türk coğrafyasının pek çok noktasında türbelerde geyik boynuzunun bir obje olarak yer aldığı görülmektedir. Geyik boynuzunun yatırlarda bulunmasının temel sebebi, şifa aracı olarak görülmesidir (Kumartaşlıoğlu, 2015: 144). İslamiyet öncesi inançlardan miras kalan bu anlayış, geyik ve evliyaların birlikte yer aldığı pek çok hikâyeye de konu olmuştur. Tespit edebildiğimiz kadarıyla Çeçe Sultan'ın geyikle birlikte anıldığı herhangi bir menkıbe bulunmamaktadır. Ancak türbede geyik boynuzlarının olması, türbe ve şifa ilişkisine işaret etmektedir. Günümüzde Çeçe Camii imamı tarafından muhafaza edilmekte olan geyik boynuzunun türbenin dış yüzeyinde, giriş kapısının üstündeki kitabenin üzerinde olduğu ifade edilmektedir (Kaynak Kişi 7, 2021).

2. Çeçe Sultan Kimdir?

Çeçe Sultan'ın soyu ve kimliği hakkında bildiklerimiz genel anlamda, halk söylencesine, 1920'lerde Hüseyin Hilmi (ULUĞ) tarafından yazılıp Sinop'ta basılmış olan "Sinop Kitabeleri" başlıklı kitaba, Osmanlı arşivinde yer alan 18. Yüzyıl ve sonrasına ait belgelere dayanmaktadır.

Halk arasında genel kabul gören anlatıya göre Çeçe Sultan, Horasan'dan yola çıkarak Sinop yöresine gelmiş; günümüzde türbesinin bulunduğu Yenikent köyünün Çeçe mahallesine yerleşmiştir. Asıl adı Seyyid Muhammed (ya da Mehmet)'tir. Babası Seyyid Abdullah, 12 İmamlardan yedincisi olan Musa El-Kazım'ın oğludur. (Sinop Valiliği, 2013: 235) Çeçe Sultan seyyiddir. Yani Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hüseyin'e dayanan bir soy ağacına sahiptir. "Çeçe Sultan" adını, samanından ayrılmamış buğday harmanına verilen yöresel bir isim olan "Çeç"ten almıştır (Kaynak Kişi 1, 2021). Saha çalışmamız sırasında, soru yönelttiğimiz neredeyse herkes, Çeçe Sultan'ı Sinop Merkez Ada Mahallesinde Cezayirli Ali Paşa Camii bitişğinde türbesi olan Seyyid Bilal'le bir şekilde ilişkilendirmiştir. Bu bağlamda halk arasında üç farklı anlatı söz konusudur. Bunlardan ilkinde göre Çeçe Sultan, Seyyid İbrahim Bilal'le kardeşidir (Kaynak Kişi 2, 2021). Diğer bir anlatıya göre, Çeçe Sultan'ın iki kardeşi vardır. Bunlardan

biri Seyit İbrahim Bilal iken, diğeri İstanbul'un Eyüp semtine ismini veren Eyüp Sultan Hazretleridir (Kaynak Kişi 3, 2021). Başka bir anlatıda ise Seyyid Bilal, Çeçe Sultan'ın amcası olarak karşımıza çıkmaktadır (Kaynak Kişi 4, 2021).

1920'de Sinop'ta bulunan kitabeler üzerine bir araştırma yapıp "Sinop Kitabeleri" adı altında bir kitap yayımlayan Hüseyin Hilmi, Yeşil Türbede bulduğunu iddia ettiği tasdiksiz bir şecereden hareketle Çeçe Sultan'ın Selçuklu dönemi Çepni Türklerinin lideri ünlü komutan Emir Gazi Tayboğa'nın kardeşi olduğunu iddia etmiştir. Yine aynı şecereye göre Sinop'un en ünlü ruhani kişiliği olan Seyyid İbrahim Bilal, Çeçe Sultan ve Emir Gazi Tayboğa'nın amcasıdır. Hüseyin Hilmi, Yeşil Türbedeki mezarlardan birinin Çeçe Sultan soyundan Seyyid Yeşil Mustafa Baba ve Seyyid İbrahim Bilal hazretlerinin kardeşi Seyyid Ali Ekber'e ait olduğunu iddia etmektedir (Çek, 2017: 106). Seyyid İbrahim Bilal ile Emir Gazi Tayboğa'nın mezarları Seyyid Bilal Türbesinde; Seyyid Yeşil Mustafa Baba ile Seyyid Ali Ekber'in mezarları da Yeşil Türbede yer almaktadır. Bu durum, bazı kimselerce ismi geçen şahsiyetlerin akraba olduğunun kanıtı olarak yorumlanmaktadır. Ancak, şüphelenilmesini gerektiren bazı durumların varlığı da aşikârdır. Her şeyden önce ne Seyyid İbrahim Bilal ne de Seyyid Ali Ekber'in isnat edilen tarihlerde dikilmiş mezar taşları ya da kitabeleri bulunmamaktadır. Mevcut olan kitabeler çok sonraki tarihlerde dikilmiştir. Öyleyse bu mezarlar gerçekten onlara mı aittir? Diğer bir taraftan, türbelere sadece akrabaların gömüldüğünü iddia etmek mümkün değildir. Anadolu'nun dört bir tarafındaki uygulamalar göstermektedir ki; müritler, türbedarlar, mütevelliler, siyasi ya da askeri makam sahipleri de kendileriyle kan bağı bulunmamasına rağmen, bu tarz kişilerin yanına defnedilebilmişlerdir. Allah'ın sevgili kulu olduğuna inandıkları bu kişilerle mezarda komşu olmak, onların ruhaniyetinden faydalanma isteğinin pratiğe dönüşmesidir.

Her ne kadar gerek sözlü kaynaklar gerekse de bugüne kadar yapılmış bilimsel çalışmalarda Çeçe Sultan'ın Osmanlı egemenliği öncesinde yaşadığı iddia ediliyor olsa da, bunun böyle olmadığını; Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Cevdet Evkaf fonunda yer alan Safer 1138 (Ekim-Kasım 1725) tarihli bir belgeden anlamaktayız (Bakınız: Resim 3). Söz konusu belge, İstanbul'daki Halveti şeyhlerinden Köstendilli Alâeddin Ali Efendi'nin halifelerinden biri olan Seyyid Şeyh Mustafa (Sinobî Mustafa Efendi) (Ceyhan, 2019: 84) tarafından verilen bir dilekçe ve dilekçeye istinaden İstanbul kadısı tarafından yapılan yargılama sonucunu bildiren i'lâmı içermektedir. Seyyid Şeyh Mustafa, söz konusu dilekçesinde kendisini Seyyid Çaça Sultan soyundan olarak tanıtmakta, imzasını da *Ed-Dâ'î es-Seyyid eş-Şeyh Mustafa an-evlâd-ı Çaça Sultan* olarak atmaktadır (BOA, C.EV: 32117). Bu belgeye göre, Seyyid Şeyh Mustafa, Fatih Sultan Mehmet döneminde İstanbul'un fethine katılmış olan Yıldız Dede lakabıyla tanınan Seyyid Nasrullah'ın türbedarı olmayı talep etmektedir. İşin ilginç yanı, Seyyid Şeyh Mustafa, Yıldız Dede'den bahsederken *emmim* diye hitap etmektedir. Buradan hareketle Seyyid Şeyh Mustafa, Yıldız Dede ve Çeçe Sultan arasındaki akrabalık bağı kolaylıkla anlaşılabilir. Ancak belgeyi çok daha önemli kılan husus, İstanbul kadısının i'lâmında yer alan şu ifadedir: ... *Yıldız Dede dimekle meşhur Seyyid Nasrullah'ın karındaşı olup Sinob'da medfûn olan Çaça Sultan dimekle ma'rûf Seyyid Şeyh Mehmed'in evlat-ı evlâdından...* (BOA, C.EV: 32117). Bu ifade net bir şekilde göstermektedir ki, Çeçe Sultan ve Yıldız Dede kardeşler. Yıldız Dede, İstanbul'un fethine katıldıysa, Çeçe Sultan'ın da üç aşağı beş yukarı II. Murat ve Fatih Sultan Mehmet döneminde yaşamış olduğunu söylemek yanlış bir yaklaşım olmayacaktır. Bu akrabalık ilişkisinin sunulan şecere ve şahitlerin beyanıyla kadı huzurunda tescillenmiş olması, bilgiyi çok daha güvenilir kılmaktadır. Durum böyleyken, Çeçe Sultan'ın bölgedeki Selçuklu hakimiyeti ya da bir miktar daha öncesinde yaşadığına yönelik iddiaların kaynağı acaba nedir?

Aslında yukarıdaki sorunun cevabı, evliyalara isnat edilen İslam'ın bayraktarı olma, dini yayma, insanlara dini öğretme niteliklerinde yatıyor olsa gerektir. Nitekim şeyh, derviş, veli, baba, dede, eren,

alperen gibi isimlerle anılan pek çok dinî karakter, gerek savaş meydanlarında, gerekse savaş sonrası iskân faaliyetlerinde ön saflarda yer almıştır. Özellikle Anadolu ve Balkanlar'ın Türkler tarafından fethedilme sürecinde bu tür uygulamalar yoğun olarak görülürken; bu durum hafızalarda cihatçı evliya figürünü güçlü bir şekilde işlemiştir. Bu sebeple olsa gerek; hakkında yeterince bilgi bulunmayan evliyalar, toplum tarafından genellikle Anadolu ya da Balkanlar'ın fethi süreciyle ilişkilendirilmiştir. Oysa pek çoğu, fetihlerle alakası olmayan bir süreçte yaşamıştır. Unutmamak gerekir ki, gönüllerin fethedilmesi, kalelerin ve şehirlerin zapt edilmesinden çok daha zor ve uzun bir süreç gerektirmiştir. Hatta bu süreç çoğu zaman yüzlerce yıl devam etmiştir. Dolayısıyla, hakkındaki hikâyelerde gayrimüslimlerle mücadele geçen her evliyanın fetih döneminde yaşadığı düşüncesi yanlış bir varsayımdır. Bu tür varsayımlar peşinen kabul edilmek yerine, hikâyelerin ve tarihi belgelerin dikkatlice incelenmesi gerekmektedir. Her ne kadar kulaktan kulağa aktarılacak günümüze ulaşan hikâyelerin zaman içerisinde geçirdiği başkalaşımı tespit etmek zor olsa da, hikâyeler içerisinde araştırmacılara yol gösterecek ipuçları mutlaka bulunur. Nitekim Çeçe Sultan'ın Fatih Sultan Mehmet döneminde yaşamış olabileceği yönündeki düşüncelerimizi ortaya çıkaran ilk şey, kerametlerle ilgili anlatılan bir hikâyenin Fatih Sultan Mehmet döneminde geçiyor olmasıydı (Kaynak Kişi 4, 2021). Bu hikâyeyi çalışmamızın ileriki sayfalarında kerametleri ele alırken anlatacağımız için, burada tekraren yazma gereği duymadık. Netice itibarıyla anlatılan hikâyelerden elde edilen veriler, arşiv belgelerinde yapılacak araştırmaları da yönlendirip, sonuçlara ulaşmayı kolaylaştıracaktır. Bu tür konularda yapılacak çalışmaların edebiyatçı ve tarihçilerin birlikte yer aldığı disiplinler arası çalışmalar olması faydalı olacaktır.

3. Çeçe Adı Nereden Geliyor?

Çeçe Sultan lakabının nereden geldiği konusunda yöredeki anlatılar, henüz samanından ayrılmamış buğday harmanına verilen yöresel bir ad olan “çeç” terimine işaret etmektedir. En sık rastlanan rivayetlerden biri, Çeçe Sultan'ın yanında başkaca dervişlerle bölgeye geldiği ve kimin lider olacağını belirlemek üzere bir yarışa giriştikleri şeklindedir. Anlatıya göre, çeç (buğday yığını) üzerinde her kim gömülmeden namaz kıldırmayı başarırsa, yarışmayı o kazanacak ve lider olacaktır. Çeçe Sultan çeçin üzerine çıkarak namaz kıldırmış ve bu zaman zarfında bir tek buğday tanesi bile yerinden kıpırdamamıştır. Böylece Çeçe Sultan bölgedeki Müslümanların lideri olmuştur (Kaynak Kişi 1, 2021).

Bir başka anlatıya göre, Malazgirt Savaşından sonra Horasan'dan akınlar yaparak bölgeye gelip bir harman yerinde mola veren Çeçe Sultan ve arkadaşları, içlerinden birinin günümüzde türbenin bulunduğu bu yere yerleşmesi gerektiğini düşünmüştür. Kimin kalması gerektiğini tartışırken, namaz vaktinin geldiğini fark etmişler ve Çeçe Sultan imamlık yapmak üzere öne geçmiştir. Buğday çeçi üzerine çıkarak namaz kıldırmasına rağmen, tek bir buğday tanesi bile yerinden kıpırdamayınca buğday çeçine hükmeden Çeçe Sultan'ın burada kalmasına karar verilmiştir (Kaynak Kişi 3, 2021).

Yine ayrıntılı bir şekilde anlatılan bir başka versiyona göre, Çeçe Sultan'ın yaşadığı dönemde bölgenin âlimleri bir araya gelerek ilim münazaraları yapıyorlarmış. Bu münazaralar uzadıkça uzuyor; ancak bir türlü içlerinden baskın gelen biri çıkmıyormuş. Kimin fikirlerinin doğru olduğu, kimin maneviyatının daha güçlü olduğuna bağlıydı. Böylece içlerinden kimin maneviyatının daha güçlü olduğunu anlamak için bir imkânsız yarışa girmeye karar vermişler. Buna göre, kim buğday çeçinin üzerinde batmadan yürürse, onun dediği kabul edilecektir. Âlimler teker teker yürür ve hepsinin ayağının buğday harmanına battığı görülür. Çeçe Sultan ise çok rahat bir şekilde buğday çeçinin üzerinde ayağı batmadan yürür ve hatta bir noktada durarak ezan okur. Bu büyük bir keramettir. Onu gören diğer âlimler, Çeçe Sultan'ın üstünlüğünü ve önderliğini kabul ederler. Buğday harmanına hükmeden kişi anlamında kendisine “Çeçe Sultan” lakabı takılır (Kaynak Kişi 4, 2021).

Çeçe Sultan adını “çeç” ile ilişkilendiren bir başka anlatı, Çeçe Sultan’ın geçimini sağlamak için ziraatla uğraşmasına odaklanmaktadır. Anlatıya göre Çeçe Sultan ekin dikerek bölgede üretimi artırmıştır. Onun teşvikleri ve öncülüğünde bereketli hasatlar yapılmış; bu sebeple de kendisine “çeçe” lakabı takılmıştır. Türbe ve caminin onarımı sırasında zeminden çıkan tarım aletleri bu anlatıyı destekleyen unsurlar olarak sunulmaktadır (Kaynak Kişi 1, 2021).

Çeçe Sultan ismi yukarıda anlatıldığı üzere “çeç” ile ilişkili anlatılmasına rağmen, bu ismin Oğuzların Bozok Kolu, Yıldızhan Soyu, Beğdilli Boyu aşiretlerinden “Ceceli” ile ilişkili olması da muhtemeldir. Halep – Hatay – Adana – İçel – Maraş – Erzurum – Sivas – Malatya – Kayseri – Kırşehir – Yozgat – Çorum – Çankırı hattında yerleştikleri bilinen Ceceli aşiretine bağlı oymaklar (Halaçoğlu, 2009: 445-449) tarihsel kaynaklarda “cacalı”, “çaçalı”, “çeçeli”, “ceceli”, “çiçeli” gibi farklı telaffuzlarla anılmıştır. Nitekim Osmanlı arşiv belgelerinde Çeçe Sultan, benzer telaffuz farklılıklarıyla yer almaktadır. Özellikle “Caca Sultan” şeklindeki kullanıma sıklıkla rastlanmaktadır. Selçuklunun son döneminde Kırşehir emirliği yapmış olan Ceceli aşireti lideri Nureddin Caca Bey’in, Sinop’un ikinci fatihi olarak bilinen Muînüddin Pervane ile olan yakın ilişkileri dikkate alındığında, Sinop yöresine Ceceli aşiretine mensup bazı gruplar yerleştirilmiş olması muhtemeldir. Nitekim Muînüddin Pervane tarafından Trabzon Rum İmparatorluğu işgalinden kurtarılan Sinop’taki Hristiyan ağırlıklı nüfusun Müslüman-Türk nüfusla dengelenmesi bölgedeki istikrarın korunması için elzemdi. Muhtemelen uzun bir süre devam eden bu iskân faaliyetleri çerçevesinde Çeçe Sultan’ın içinde bulunduğu topluluk da bölgeye yerleşmiş olabilir. Çeçe Sultan da kökeni ve bölgedeki liderliğine istinaden bu isimle anılmış olmalıdır. Ancak şimdilik bu iddialarımızı kanıtlayacak makul ve güvenilir bilgi ve belgelerden yoksunuz. Dolayısıyla bu iddialarımız, daha büyük bir ekiple ve daha fazla zaman ayırarak incelenmeye muhtaçtır.

4. Kerametler

Evliyaların birçok özelliği arasında belki de en önemlisi, gösterdikleri kerametlerdir. Bu kerametler evliya olarak nitelendirilen kişinin hayatında gösterdiği doğüstü ya da sıra dışı olay ve hareketleri ifade etmektedir. Yapısı ve içeriği itibarıyla peygamberlerin gösterdikleri mucizelerden farklı olmayan kerametler, İslam tarihinde olduğu kadar, günümüzde de tartışmalı konular arasında yer almaktadır (Uludağ, 2019: 268.). Hatırı sayılır seviyede toplumsal karşılığı olan keramet kavramı, her ne kadar evliyaların hayatta iken gösterdikleri sıra dışı yetenekler olarak tanımlansa da özellikle Türk toplumunda çoğu evliyanın ölüsünün bile bazı kerametler göstermeye muktedir olduğu görüşü hakimdir. Bu sebeplerdir ki evliyalar için türbeler yapılmış; ziyaretler gerçekleştirilmiş, adaklar adanmış; kurbanlar kesilmiştir. Bu tür uygulamalar halen de devam etmektedir. Bazıları yapılan duaların, adanan adakların, kesilen kurbanların Allah rızası için yapıldığını ve mezardaki evliyanın yüzü suyu hürmetine Allah’a yalvarıldığını ifade etse de türbe kültürünün bir parçası olan bu ritüeller, aslında kadim Türk inanışlarındaki “ölmeyen ölümler” inancının İslamiyet sonrasındaki kamufle olmuş halinden başka bir şey değildir (Ocak, 1997: 8.). Kaynağı her ne olursa olsun, evliyaların temel özelliklerinden biri keramettir ve bu bağlamda Çeçe Sultan’ın gösterdiği birtakım kerametler de bulunmaktadır.

Çeçe Sultan’ın gösterdiği kerametler içerisinde ilk dikkati çeken, yukarıda, Çeçe Sultan isminin kökeni konusu anlatılırken ele alınan “çeç” hadisesidir. Çeçe Sultan’ın çeç üzerinde yürümesi, ezan okuması ya da namaz kıldırması şeklinde farklı versiyonlar halinde hikâyeler gelişse de buğday tanelerinin hareket etmemesi, ses çıkarmaması ve Çeçe Sultan’ın buğday yığınının batmaması gibi doğüstü argümanlar birer keramet olarak hemen dikkati çekmektedir. Toplumsal hafızada bu keramet o kadar dikkat çekmiştir ki, asıl adı Seyyid Mehmet (veya Muhammed) olan bu evliya, Çeçe Sultan olarak adlandırılmıştır.

Çeçe Sultan'ın gösterdiği kerametler konusunda tespit edebildiğimiz bir diğer hikâye, büyük bir ağaçtan yapılan kütük; bu kütüğün imal edilmesi ve taşınmasıyla ilgilidir. Anlatıya göre, İstanbul'daki Fatih Camisinin inşaatı esnasında Anadolu'dan cami inşaatında kullanılmak üzere birçok malzeme gönderilmiştir. Bu bağlamda çok büyük bir ağacın bizzat Çeçe Sultan tarafından kesilerek kütük haline getirildiği rivayet edilmektedir (Kaynak Kişi 4, 2021). Bu kütük öylesine büyüktür ki ahali çok uğraşmasına rağmen bu kütüğü sahile ulaştıramamıştır. Bunun üzerine Çeçe Sultan büyük bir keramet göstererek tek başına bu kütüğü çekerek sahile ulaştırmıştır. Fakat bu sefer de büyüklüğü sebebiyle gemiye sığdırılamamıştır. Bunun üzerine Çeçe Sultan bir at misali kütüğün üzerine oturmuş ve kafasından çıkardığı sarığı ağaca dolamıştır. Kendiliğinden hareket eden kütük Çeçe Sultan üzerinde olduğu halde çarçabuk İstanbul'a ulaşmıştır. Anlatıya göre bu olaylara şahit olan ahali, Çeçe Sultan'ın büyük bir veli olduğunu anlamış ve etrafında toplanmıştır. Diğer taraftan, Çeçe Sultan'ın namını ve gerçekleştirdiği kerameti duyan Fatih Sultan Mehmet'in onu huzura çağırıp hürmet gösterip, ihsanda bulunduğu; Çeçe'de bulunan zaviyenin ve zaviyeye tahsis edilen vakıf arazilerinin bu şekilde Fatih'in emriyle oluşturulduğu rivayet edilmektedir (Kaynak Kişi 6, 2021). Ancak aynı hikâyenin bir başka versiyonunda hükümdar adı verilmediği ve kütüğün hangi amaçla kullanıldığının belirtilmediği görülmektedir (Kaynak Kişi 5, 2021). Anlatılan kütük hikâyesinde dikkati çeken ve keramet olarak nitelendirilecek birçok husus yer almaktadır. Bunlar kütüğün imal edilmesi ve taşınması sürecini kapsamaktadır. Bir kere, büyük bir ağacın bir tek insanın marifetiyle kütüğe dönüştürülmesi makinenin olmadığı o dönemlerde yapılması mümkün olmayan bir iştir. Oysa Çeçe Sultan, keramet sahibi bir insan olarak bunu gerçekleştirebilmiştir. Yine bir versiyonda söz konusu kütüğün köy ahali tarafından limana indirilemediği; ancak Çeçe Sultan'ın tek başına kütüğü taşıdığı anlatılmaktadır (Kaynak Kişi 8, 2021). Bu hikâyede, onlarca belki de yüzlerce insanın topluca yapamadığı bir işin Çeçe Sultan tarafından yapılması, bir mucize olarak yer almaktadır. Bu hikâyenin belki de en belirgin mucizesi gemiye bindirilemeyen kütüğün kendiliğinden yol almasıdır. Anlatıya göre, Çeçe Sultan kütüğün üzerine oturmuş ve sarığını kütüğe bir eğer gibi bağlamıştır. Sonrasında kütük kendiliğinden yol almaya başlamıştır. Anlatıda kütüğün yüzerek mi yoksa uçarak mı yol aldığı belirsiz olmakla birlikte; kendiliğinden hareket eden bir nesne, birçok evliyanın kerametleri arasında yer almaktadır ve bu özelliğiyle bir klasik olay olarak değerlendirilebilir. Hikâyenin bir başka dikkat çeken noktası yine birçok evliyada gördüğümüz hızlı yer değiştirme – bir yerden başka bir yere mümkün olmayan bir hızda ulaşma şeklinde gelişen olaylardır. Kütüğün İstanbul'a ya da gideceği yere hemencecik ulaşması bu meyandandır.

Hızır inancı ve Hızır'a gösterilen önem, Anadolu ve Türk coğrafyasında özel bir yere sahiptir. Genellikle kirliliğe ve yırtık elbise içerisinde nur yüzlü bir ihtiyar olarak betimlenen Hızır karakteri, insanlara dar zamanında yardım eden ya da kendisine yapılan ihsanları kat be kat fazlasıyla ödüllendiren, bolluk ve bereket getiren bir karakterdir. Evliyaların ortak özelliklerinden biri de varlıkları ve gösterdikleri kerametlerle bulundukları bölgelere bolluk ve bereket getirmeleridir (Çek, 2017: 108). Anlatılarda bolluk ve bereket getirmeleri bazen Hızır'la özdeşleştirilmiş; bazen de Hızır'la görüşen, onunla bağlantı kuran bir karakter olarak çizilmiştir. Çeçe Sultan'ın bolluk ve bereket getirmesi konusunda her iki yönü de kapsayan üç hikâye tespit edebildik. Bunlardan ilki, Çeçe Sultan'ın bir tencere yemek pişirip birçok kişiye ikram etmesine rağmen; tenceredeki yemeğin hiç eksilmemesi şeklinde ifade edilmektedir. Anlatıya göre, Çeçe Sultan'ın tekkesine ait tarlada imece usulüyle çalışan ahaliye Çeçe Sultan yemek ikram etmek istemiştir. Kendi pişirdiği bir tencere yemeği sofraya koyar. Yemek herkese yetecek kadar yoktur. Ancak herkes yemesine rağmen tenceredeki yemek bir türlü eksilmez (Kaynak Kişi 6, 2021). Bir başka hikâyede imece usulü pilav yapılmış yenirken üstü başı yırtık bir ihtiyar ortaya çıkmış. Sofrada halka olmuş yemek yiyen ahali bu tanımadıkları meczup kılıklı ihtiyarı sofraya almak istememişler.

Sıkışığız diyerek yakınmışlar. Ancak Çeçe Sultan ihtiyarı sofraya buyur etmiş ve birlikte yemeye başlamışlar. Tenceredeki pilav bir türlü bitmiyormuş. Herkesin karnı iyice doymuş. Bir bakmışlar ki ihtiyar ortada yok. Bir gün Çeçe Sultan o ihtiyarın Hızır Aleyhissalam olduğunu söylemiş. Bu hikâyenin bir başka versiyonunda, Çeçe Sultan Hızır Aleyhissalam'dan bahsederken ahali ona “sen evliyadan birisin Hızır’ı bize göster” demiştir. Çeçe Sultan ise “zamanı geldiğinde Hızır’ı göreceksiniz” diyerek ahalinin bu isteğine cevap vermiştir. Aradan uzun bir zaman geçmiştir; ama Hızır gelmemiştir. Ahali sürekli Hızır’ın ne zaman geleceğini sormakta; Çeçe Sultan da sürekli “Sabredin. Hızır gelecek” demektedir. Günlerden bir gün yemekler pişirilmiş, sofralar kurulmuştur. Ahali sofraların etrafında toplanmış yemek yerken, dilenci kılıklı yaşlı bir adam çıkagelmıştır. Sofralar sıkışık olduğu için ahali bu ihtiyarı arasına almak istememiştir. İhtiyar buyur edilmek niyetiyle sofra sofra dolaşmış; ancak kendisine yer verilmeyince çekip gitmiştir. Yemek bittikten sonra ahali yine Hızır’ın ne zaman geleceğini sorunca; Çeçe Sultan da “O geldi ve gitti. Ama siz fark etmediniz” demiştir. Tam o an ahali o ihtiyarın Hızır olduğunu anlamış. Ama iş işten geçmiş (Kaynak Kişi 7, 2021). Belki de her yıl Hıdırellez’de her hanenin bir kazan yemek yapıp gelene geçene ikram etmesi, o günlerden kalma bir gelenektir. Öyle ya, yapılan ikramlarla Hızır’ın gönlünün alınması hedeflenmektedir.

Anadolu kültüründe evliyaların hayatta iken gösterdikleri kerametler yaşamlarıyla sınırlı kalmamaktadır. Ölümünün ardından dönüşüm geçiren kerametler yeni form ve özelliklerde karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda, yüzlerce farklı kerametten bahsedebilmek mümkündür. En genel anlamda şifa dağıtan, isteklerin gerçekleşmesine vesile olan, koruyan ve kollayan, insanlara yol gösteren bir ruhtan bahsetmek mümkündür. Ölümünden sonra Çeçe Sultan’a isnat edilen kerametlere ilişkin tespit edebildiğimiz inançların en belirgin olanı şifa bulmak için insanların Çeçe Sultan türbesini ziyaret etmeleridir. Anlatılara göre, şifa bulmak ümidiyle Çeçe Sultan’ı ziyaret edenler arasında özellikle çocuk sahibi olmak ve akıl hastalığından kurtulmak için gelenler çoğunluktadır (Kaynak Kişi 5, 2021).

Çeçe Sultan’ın ölümünden sonra gösterdiği ve tespit edebildiğimiz diğer kerametler, türbede zaman zaman görülen ışık, insanların rüyalarına girip yönlendirmesi, türbenin ziyaret edilmesini engellemeye çalışanlara izin vermemesi şeklinde özetlenebilir. Türbede ışık görülmesiyle ilgili hikayelere bakıldığında en genel anlamda, bazı geceler türbede kimse olmamasına rağmen, türbenin içinden ışık yayıldığı iddiaları bu anlatıların temelini oluşturmaktadır. Bunu türbenin nur saçması şeklinde ifade eden olduğu gibi (Kaynak Kişi 4, 2021); Çeçe Sultan’ın kendisi gibi alim olan başka ruhlarla zaman zaman türbede sohbet ettiği ve ışığın bu sebeple yayıldığı şeklinde anlatılar da yer almaktadır. Bu bağlamda Çeçe Sultan soyundan olan ve mezarları Dikmen’in Dumanlı köyünde bulunan 2 dervişin ruhlarının zaman zaman Çeçe Sultan’ı ziyaret etmek için Çeçe’ye geldiği; bir ışık huzmesi halinde Türbeye indikleri iddia edilmektedir. Bazen de Çeçe Sultan’ın bunları ziyarete gittiği rivayet edilmektedir. Anlatıya göre Çeçe Sultan ve bu iki derviş sabah namazı öncesine kadar sohbet etmekte, dini istişarelerde bulunmaktadırlar (Kaynak Kişi 5, 2021). Hatta kaynak kişilerimizden biri olan Emir Özcan, dedesinin amcasının eşi olan Zahide adlı bir kadının bir gece su almak için çeşmeye gittiğini, türbede ışık yandığını görünce pencereden baktığını ve içeride ışık saçan bazı silüetler gördüğünü ifade etmektedir. Kadın bu olaydan öyle bir etkilenmiştir ki, yıllarca tuvaletini tutamaz olmuştur (Kaynak Kişi 5, 2021).

Halk arasındaki söylencelere göre, Çeçe Sultan zaman zaman bazı insanların rüyalarına girerek onları yönlendirmektedir. Geçmişte Çeçe Sultan’ı rüyasında gördüğünü ifade eden çok sayıda insanın olduğu, kaynak kişilerin anlatılarından anlaşılmaktadır. (Kaynak Kişi 7, 2021).

Çeçe Sultan’ın ölümünden sonra görülen kerametlerden bir diğeri de önce tekke ve zaviyelerin 1925’te kapatılması sürecinde, daha sonra ise 1980 Askeri Cunta sürecinde yaşandığı iddia edilen hadiselerde vücut bulmaktadır. Anlatıya göre, tekke ve zaviyelerin kapatılması sürecinde, köye gelen bir

grup devlet görevlisi, batıl inanca sebep olduğu gerekçesiyle, türbeyi ziyaret etmeyi yasaklamış; türbenin kapılarını çivileyerek kapatmıştır. Ancak çiviler kendiliğinden çıkarak kapı açılmıştır. Bunun üzerine görevli kapıyı yeniden çivileyerek kapatmış; ancak onlar gittikten sonra çiviler kendiliğinden sökülüp kapıyı kapatan tahtalar dökülmüştür. Sonradan öğrenmişler ki türbenin kapısını çivileyen kişi Gerze'ye varmadan ölmüş. Bu olaylardan sonra hiç kimsenin bir daha kapıyı kapatma girişiminde bulunmadığı rivayet edilmektedir (Kaynak Kişi 7, 2021). Benzer bir hikâye, 1980 askeri cuntası döneminde geçmektedir. Anlatıya göre devlet görevlileri türbenin kapısını kilitlemesine rağmen, daha onlar ayrılmadan kapının kendiliğinden açıldığı görülmüştür. Bunun üzerine türbenin ziyarete kapatılması düşüncesinden vazgeçilmiştir (Kaynak Kişi 1, 2021).

Şunun altını çizmek isteriz ki; evliyanın kendi mezarını koruması, rüyalara girmesi, nur ve ışık hadiseleri sadece Çeçe Sultan'a has kerametler olmayıp; Anadolu'nun birçok noktasında farklı versiyonlarda vücut bulan yaygın anlatılardır. Mekan, zaman, kişiler ve olayın oluş şekli değişiklikler gösterse de bu hikâyeler hep aynı temaya odaklanmaktadır.

5. Söz Dağarcığına Yansımalar

Evliyalar ve bunlara ait türbeler birçok açıdan insan yaşantısını etkilemektedir. Bunlardan biri de söz dağarcığıdır. Bu bağlamda, Çeçe Sultan hakkında sahada yaptığımız araştırmalar neticesinde tespit edebildiğimiz ilk şey, yörede atasözü haline gelmiş olan “Sinop'ta vali olacağına, 300 haneli Çeçe'ye kahya (muhtar) ol” sözüdür. Bu söz irdelendiğinde bölgenin Çeçe Sultan'dan kaynaklanan bir saygınlığı olduğu hemen anlaşılmaktadır. İşin tarihsel arka planına bakıldığında, Çeçe'nin geniş bir alana yayılan büyük bir köy olduğu anlaşılmaktadır. Üstelik bu köy bir vakıf köyüdür ve vakfa ait araziler ve dolayısıyla bölgede yaşayanlar bazı vergilerden muaftır (BOA, BEO. 000839_062914_004_002). Tüm bunlar bir araya geldiğinde, Çeçe'de bir makama sahip olmak elbette ki önemli bir pozisyon olarak görülmüştür.

Bölgede söylenen sözlerden bir diğeri “Hicaz'a duaya gideceğine, Çeçe'ye gidip iki rekât namaz kıl.” şeklindedir. Her ne kadar bu söz, Çeçe Sultan'ın Mekke ve Medine'den daha üstün görüldüğü şeklinde algılansa da aslında buradaki ifade hacca gitmeye gücü olmayanların Çeçe Sultan'ı ziyaret edip orada ibadet ederek maneviyatlarını yükseltebileceklerine işaret etmektedir.

Çeçe'de özellikle türbeye yakın olan evlerde çocukları korkutmak, onların istenmeyen davranışlardan uzak durmasını sağlamak için “dede kızar” şeklindeki ifadeler kullanıldığı anlaşılmaktadır (Kaynak Kişi 1, 2021). Çeçe Sultan'ın kerametlerini içeren birçok hikâyeyi dinleyen çocuklar, bu büyük insanı kızdırmaktan elbette ki geri duracaklardı. Çocukken dedenin kendilerine kızmasından korkup, bilakis dedenin memnun olmasını isteyen çocuk zihni, ilerleyen yaşlarda yeminlerini “dede çarpsın” şeklinde edecek kadar Çeçe Sultan'ın etkisi altında kalmış olmalıdır (Kaynak Kişi 3, 2021). Hakeza bu ifadeler bölgede yaşayan hemen herkes tarafından bilinmektedir.

Çeçe Sultan'ın söz dağarcığı üzerindeki etkilerinden biri de coğrafyanın isimlendirilmesinde karşımıza çıkmaktadır. Bir kere her şeyden önce, türbenin bulunduğu mahallenin, ki geçmişte burası bir köydü, “Çeçe” olarak adlandırıldığını görmekteyiz. Türbe ya da evliyanın bulunduğu yere adını vermesi, aslında Anadolu'da son derece sık karşılaşılan bir durumdur. Bu kişilerin kulaktan kulağa aktarılan hikâyeler vasıtasıyla ciddi bir tanınırlığa sahip olması ve sık ziyaret edilmesi bu durumun temel sebeplerini oluşturmaktadır. Yaygın görülen bir kullanım, elbette ki tercih sebebi olacaktır. Böylece bölgeyi tanımlayan ifadeler gölgede kalır ve yavaş yavaş unutulur.

Sinop'un Gerze ilçesinin güneydoğusundaki en yüksek zirve olan Acısu'nun isminin nereden geldiği konusunda anlatılan hikâyeler, Çeçe Sultan'ı işaret etmektedir. Anlatıların farklı versiyonları

bulunmakla birlikte, hepsinin ortak noktası acı bir habere dayanmasıdır. İlk versiyonda Çeçe Sultan ve Seyyid Bilal'in kardeş oldukları, Sinop tekfuruyla savaşta Seyyid Bilal'in şehit olduğu, kardeşinden haber alamayan Çeçe Sultan'ın haber almak amacıyla Sinop'a doğru giderken yolda Sinop'tan gelen kişilerle karşılaştığı ve kardeşinin ölüm haberini alınca çok üzüldüğü anlatılmaktadır. Çeçe Sultan'ın üzüntü içerisinde esasını yere vurduğu ve yerden acı bir suyun çıktığı rivayet edilmektedir (Kaynak Kişi 4, 2021). Bir diğer versiyonda Çeçe Sultan'ın Acısu'ya geliş sebebinin Sinop'taki savaşı takip etmek olduğu dile getirilmektedir. Zira burası Sinop'u gören yüksek bir tepedir. Çeçe Sultan bu tepede durmuş beklerken savaştan dönen askerleri görmüş; kardeşini sormuş; Seyyid Bilal'in başına gelenleri duyunca "ah kardaşım" diyerek esasını yere vurmuştur. Çeçe Sultan'ın esasını vurduğu yerden acı bir suyun çıktığı ve bundan böyle buraya Acısu adı verildiği rivayet edilmektedir (Kaynak Kişi 1, 2021). Bir başka versiyonda Çeçe Sultan'ın Seyyid Bilal'in ölüm haberini alınca ağladığı ve gözlerinden akan yaşların döküldüğü yerden sonradan acı bir suyun çıktığı anlatılmaktadır. Anlatıya göre bu su şifalıdır (Çek, 2017: 108). Şu ana kadarki anlatılarda Çeçe Sultan'ın aldığı acı haber üzerine esasını yere vurması ya da gözyaşı dökmesi temasında gelişen olaylar, tespit ettiğimiz bir başka versiyonda biraz farklılaşmaktadır. Bu anlatıya göre, Çeçe Sultan'ın adamlarından biri Sinop'ta çatı yapımında kullanılmak üzere omzunda bir kereste taşımaktadır. Acısu'ya geldiğinde Seyyid Bilal'in ölüm haberini duyar. Ben bu haberi Çeçe Sultan'a nasıl veririm, diye üzüntü içerisinde keresteyi omzundan atar. Kerestenin yere çarptığı noktadan bir su akmaya başlar. O günden beri yaz-kış sürekli akan bu suyun şifalı olduğuna inanılmaktadır (Kaynak Kişi 2, 2021).

6. Türbe Eksenli Uygulama ve Gelenekler

Osmanlı döneminde türbenin bağlı olduğu tekke, sorumluluğu eşit oranda paylaştırılmış iki kişiden oluşan bir mütevellî tarafından yönetilmekteydi. Tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra bu yapının resmi olarak dağıtıldığını görmekteyiz. Nitekim türbedarlık gibi unvan ve görevler de bu değişimle birlikte yasaklanmıştı. Ancak türbedarlık yakın bir geçmişe kadar geleneksel olarak iki aile tarafından dönüşümlü olarak sürdürülmüştür. Bu aileler Görgeçler ve Özdemirlerdir. Yöresel ağızda, "Tekkeşin" olarak adlandırılan bu kişiler, türbeyi ziyarete gelenlerle ilgilenirler, türbede uyumak isteyenlere döşek, yastık, yorgan, adak keseceklere adaklık temin ederler; adaklığının kesilmesini talep edenlere kasaplık hizmeti sunarlardı (Kaynak Kişi 1, 2021).

Türbede adaklık olarak kesilen hayvanın başının ve kuyruğunun tekkeyle ilgilenen kişiye verilmesi adettendi. Kasaplık hizmetini yapan arka bacağını ve ciğerini alıyor; diğer kısımları ahaliye dağıtıyordu (Kaynak Kişi 1, 2021). Türbeyle ilgilenen kişilere kesilen adaklıktan pay verilmesi geleneği muhtemelen Tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra gelişen bir gelenek olsa gerektir. Zira tekke vakfından maaş alan bu kişiler, tekke kapatılıp vakfı lağvedildikten sonra gelirsiz kalmışlardı. Türbeye olan ilginin azalması neticesinde, türbeyle ilgilenenler de bu işten yavaş yavaş uzaklaşmıştır. Neticede uygulamadan kalkan bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Geçmişte türbeyi ziyaret etmek için şehir içi ve dışı pek çok noktadan çok sayıda kişi yılın dört mevsimi gelmekteydi, ziyaretçi sayısı zaman geçtikçe azalmıştır. Yine de ziyaret için özellikle şehir dışından gelen kişiler olduğu görülmektedir. Geçmişte özellikle çocuk sahibi olamayan çiftlerin ve akıl hastalarının daha yoğunlukta geldiği, gelenlerin geceyi türbede geçirdiği, sabah adaklarını keserek gittikleri ifade edilmektedir (Kaynak Kişi 4, 2021). Çocuk sahibi olamadıkları için türbeye gelip dua eden çiftler, çocuk sahibi olduklarında türbeye gelip şükür duası edip, adak kesmekteydiler. (Kaynak Kişi 1, 2021.) Ziyaretçiler genellikle adaklarının yanlarında getirmekteydi. Ancak getirmeyenler, adaklık hayvan ihtiyaçlarını köyden de karşılayabilmekteydi (Kaynak Kişi 3, 2021). Diğer taraftan türbeye yapılan

ziyaretlerin hıdırellez, bayram ve perşembe günleri yoğunluk gösterdiği; hacca gitmeden önce türbeyi ziyaret etmenin adetten olduğu da yöre halkı tarafından ifade edilmektedir. (Kaynak Kişi 7, 2021). Kurak mevsimlerde yağmur yağması umuduyla türbenin ziyaret edilmesi ve türbenin önündeki alanda dua edilmesi ise halen devam eden bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişte yağmur duası sırasında koyunların bir tarafa, kuzuların diğer tarafa ayrıldığı; bu şekilde koyun ve kuzuların ve bağrıışmalarının sağlandığı; ardından yapılan duayla ritüelin tamamlandığı anlaşılmaktadır (Kaynak Kişi 1, 2021).

Çeçe Sultan Türbesi etrafında gelişen bir diğer uygulama dilek taşına taş yapıştırma geleneğidir. Türbenin kapısının önünde bulunan ve tarihi bir eser olduğu hemen anlaşılan sütun şekilli bir taş, geçmişte dilek taşı olarak kullanılmıştır. Buradaki temel uygulama, taşın çeperine taş yapıştırılması şeklindedir. Yapıştırılan taş, dilek taşının çeperinden düşmez ve yerinde kalırsa dileklerin kabul olacağına yönelik bir inanış bulunduğu ifade edilmektedir. Bazıları taş yerine metal para da yapıştırıldığını ifade etse de geleneğin aslında taş bulunmaktadır (Kaynak Kişi 5, 2021). Aslen Çeçe Köyünden olup, Çeçe Sultan türbesi konusunda bilgi toplamak için bir hayli mesai harcamış olan Kerim Ergin, dilek taşının arada mumlandığını ve dilekte bulunanların yaptırdıkları taşların düşmeden kalmasının bu yolla sağlandığını ifade etmektedir (Kaynak Kişi 3, 2021). Netice itibarıyla bu batıl inanış geçmişte kalmıştır.

Çeçe Sultan'daki ritüellerden en önemlisi hiç şüphesiz ki Hıdırellez'de gerçekleştirilen etkinliklerdir. Her yıl geleneksel olarak 6 mayısta kazanlar dolusu keşkek pişirilip ziyaretçilere ve köy ahalisine dağıtılması bu etkinliğin temel şeklini oluşturmaktadır. Geçmişte her hanenin bir kazan yemek yapması adet olarak uygulanırken; günümüzde çeşitli yollarla etkinlik adına toplanan paralar kullanılarak türbe yakınında onlarca kazanda keşkek pişirilerek dağıtılması şeklinde bu adet devam etmektedir (Kaynak Kişi 2, 2021). İster geçmiş uygulamalar olsun, isterse günümüzde devam ettirilen adetler; keşkek bu ritüellerin ana karakterini oluşturmaktadır. Bu etkinlikler sırasında kesteneden yapılmaya takıların boyunlara takılmasının yakın geçmişe kadar uygulanan bir gelenek olduğu birçok kaynak kişi tarafından ifade edilmektedir (Kaynak Kişi 1, 2021).

Çeçe Camii imamı Saim Saatçi tarafından camide muhafaza edilen ve daha önceleri türbenin iç duvarında asılı olduğu ifade edilen şekilli bir ahşap levha üzerinde türbeyi çeşitli zamanlarda ziyaret edenler hakkında bilgiler yer almaktadır. Ancak bu ziyaretçiler alelade kişiler olmayıp; ayan, eşraf ve ilmiye mensuplarıdır. En eskisi hicri 1184 (miladi 1770), en yenisi hicri 1262 (miladi 1845-46) tarihini taşıyan bu yazılardan anlaşıldığı üzere, Çeçe Sultan'ı ziyaret eden bu kişiler, belki hatıra olması için, belki de Çeçe Sultan'ın kıymetine işaret olması amacıyla kayıt altına alınmış olmalıdır. Konunun dağılması için bu levha üzerindeki yazıları uzun uzadıya ele almıyoruz. Ancak örnek olması açısından levhanın en üst kısmında yer alan bir kaydı burada paylaşmak istiyoruz. *Meydan Kapu'da Eskicioğlu Hafız Muhammed ziyaret eylemiş. Şefaatinde mahrum eylemeye Allah. Fi 20 Rebiyü'l-Ahir Sene 1184* (Bakınız: Resim 4). Muhtemelen bu ahşap levha tek değildir. Zaman içerisinde iklim ve saklama koşullarının elverişsizliği nedeniyle diğerleri çürümüş olmalıdır. Zaten levha üzerindeki kurt delikleri ve levhanın kenarlarında meydana gelen çürümeler, karşı karşıya kaldığı tehditleri kanıtlar niteliktedir.

Sonuç ve Öneriler

Kültürün doğal ve önemli bir parçası olan inançlar, pek çok açıdan, toplum yaşantısını etkilemektedir. Uzun süre uygulanarak toplumsal hayata sirayet etmiş olan inançların etkisi, sonrasında yaşanan büyük inanç değişimlerinden sonra bile devam edebilmektedir. Bu durum sözlü kültürün egemen olduğu toplumlarda çok daha net görülmektedir. Türkler için de bu genelleme rahatlıkla yapılabilir. Nitekim, kitleler halinde din değiştirerek büyük çoğunluğu İslamiyet'e geçmiş olan Türklerin inanç dün-

yasında ve toplumsal hayatında halen İslamiyet öncesi yaşayış ve inançların izleri önemli ölçüde bulunmaktadır. Nitekim Anadolu’da Şeyh, şüh, derviş, veli, evliya, baba, dede, eren, alperen gibi sıfatlarla anılan kişiler ve bunlardan günümüze ulaşmış yadır, türbe veya ziyaret olarak adlandırılan mekânlar bu kapsamda değerlendirilebilir. Biz yapmış olduğumuz bu çalışmada, bu genellemeyi Çeçe Sultan örneğinde test etme imkânı yakaladık. Neticede Çeçe Sultan hakkındaki menkıbeler, memoratlar, uygulama ve geleneklerin büyük ölçüde İslamiyet öncesi Türk inanışlarının etkisiyle şekillendiği sonucuna varılmıştır.

Çeçe Sultan karakteri, savaşçı-cihatçı evliya modelinin bir örneği ve Horasan Erenleri olarak bilinen bir grubun parçası olarak gösterilmektedir. Çizilen bu tablo tipik bir Anadolu evliyasına işaret etmektedir. Türbenin içinde bulunan ya da eskiden bulunduğu iddia edilen objeler, Çeçe Sultan Zaviyesinin Bektaşî gelenekten geldiği yönünde kuvvetli bir izlenim yaratmaktadır. Nitekim Çeçe Sultan’ın soyu hakkındaki menkıbeler de bu izlenimi destekler niteliktedir.

Çalışmanın en önemli bulgusu, Çeçe Sultan’ın kökeninin ve hangi yıllarda yaşadığının belirlenmiş olmasıdır. Şu ana kadar bilinen Çeçe Sultan’ın Emir Gazi Tayboğa ile kardeş olduğu ve Selçuklu döneminde yaşadığı yönündeki iddialar gerçeği yansıtmaz. Arşiv belgeleri ışığında, Çeçe Sultan’ın 1400’lü yıllarda yaşadığı, Yıldız Baba lakabıyla bilinen ve İstanbul’un fethine katılmış Seyyid Nasrullah adında bir kardeşinin olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Seyyid Bilal’in Çeçe Sultan’ın amcası olduğu yönündeki iddiaları destekleyecek ya da çürütecek herhangi bir bulguya rastlanmaz. Bu konunun etraflıca araştırılması gerekmektedir.

Çeçe Sultan’ın soyundan gelen birçok din alimi bulunmaktadır. Bunların bir kısmı Sinop’ta yaşamış, bir kısmı ise İstanbul gibi merkezlerde tekke sahibi olacak kadar ilerlemiştir.

Çeçe Sultan, yöresine değer katmış; coğrafya ve söz dağarcığını şekillendirmiştir. Türbe etrafında birçok gelenek ortaya çıkarken; bu geleneklerin büyük çoğunluğu, tıpkı anlatılan menkıbeler gibi unutulmaya yüz tutmuştur. Bu gibi unsurlar kültürümüzün nadide parçalarıdır ve kaybolmadan önce kayıt altına alınmalıdır. Bu tarz çalışmaların yaygınlık kazanması bu açıdan temennimiz ve tavsiyemizdir.

Kaynakça

- Artun, E (2007). Türklerde İslamiyet öncesi inanç sistemleri – öğretiler- dinler, http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK-BILIM/erman_artun_inanc_sistemleri.pdf Erişim: 28 Ağustos 2021.
- Ateş, E. (2019). Tesbih. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, cilt 40. 529-532.
- Bedirhan, Y. (2018). Eski kaynaklara göre Türklerde Şamanizm ve daha sonraki dönemlere tesiri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(76), 77-92.
- BOA, BEO_000839_062914_004_002.
- BOA, C.EV: 32117.
- Bulut, İ. (2011). Anadolu’da inanışların ve geleneklerin doğa koruması açısından önemi üzerine örnekler, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(46), 119-134.
- Ceyhan, S. (2019). Köstendilli Alâeddin Ali. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, cilt Ek-2, 83-85.
- Çakır Baş, D. (2015). Bedeviyye. Türkiye’de tarikatlar tarih ve kültür. Editör Semih Ceyhan. İstanbul: İsam Yayınları.
- Çek, S. (2017). Sinop ili çevresinden üç menkıbevi kahraman ve etraflarında oluşan anlatı geleneği. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar dergisi*, 5(17), 103-114.
- Duman, Z. ve Kimya, Z. (2019), Kutsalın toplumsal tezahürü: türbe ziyaretleri üzerine bir alan araştırması. *Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, Vol: 5. Issue: 15, 131-148.
- Ergun, P. (2004). *Türk kültüründe ağaç kültü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Esemenli, D. (1990). *Sinop ili Türk dönemi mimarisi*. Basılmamış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Gürçay, S ve Koçak, A. (2021). Alevî-Bektaşî velâyetnâmelerinde tahta kılıç sembolizmi. *Aydın Türklük Bilgisi Dergisi (AY-TBD) Yıl 7 Sayı 12 Bahar*, 111-140.
- Halaçoğlu, Y. (2009). *Anadolu'da aşiretler, cemaatler, oymaklar 1453-1650*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Işık, A. (2018). Seyyid Bilal, Çeçe Sultan ve Sinop Seyyidleri. *Alevilik Araştırmaları Dergisi, Winter / Issue:16*, 69-110.
- Kalyoncu, H. (2008). *Antik Carusa Şirin Gerze*. Karabük.
- Kumartaşlıoğlu, S. (2015). Geyik boynuzlarının yatırlarda şifa amaçlı kullanımı. *Milli Folklor, Sayı 107*, 137-148.
- Ocak, A.Y. (1997). *Kültür tarihi kaynağı olarak menâkıbnâmeler-metodolojik bir yaklaşım*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özbek, A. (2019). *Batı Karadeniz Bölgesi'nde Selçuklu Hâkimiyeti*. Basılmamış yüksek lisans tezi. Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sinop.
- Özbek, A. ve Tunç, Z. (2020). Sinop'ta Selçuklu Mirası. *SUTAD, Nisan (48)*, 285-312.
- Sinop Valiliği (2013). *Sinop Tarihi ve Kültür Envanteri*. Sinop: Sinop Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü.
- Uludağ, S. (2019). Keramet, *TDV İslâm Ansiklopedisi, cilt. 25*, 268-270.
- Ünal, M.A. (2008). *Osmanlı devrinde Sinop*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Wikipedia. Türk bayrağı. https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_bayra%C4%9F%C4%B, Erişim: 01 Eylül 2021.

Sözlü Kaynaklar

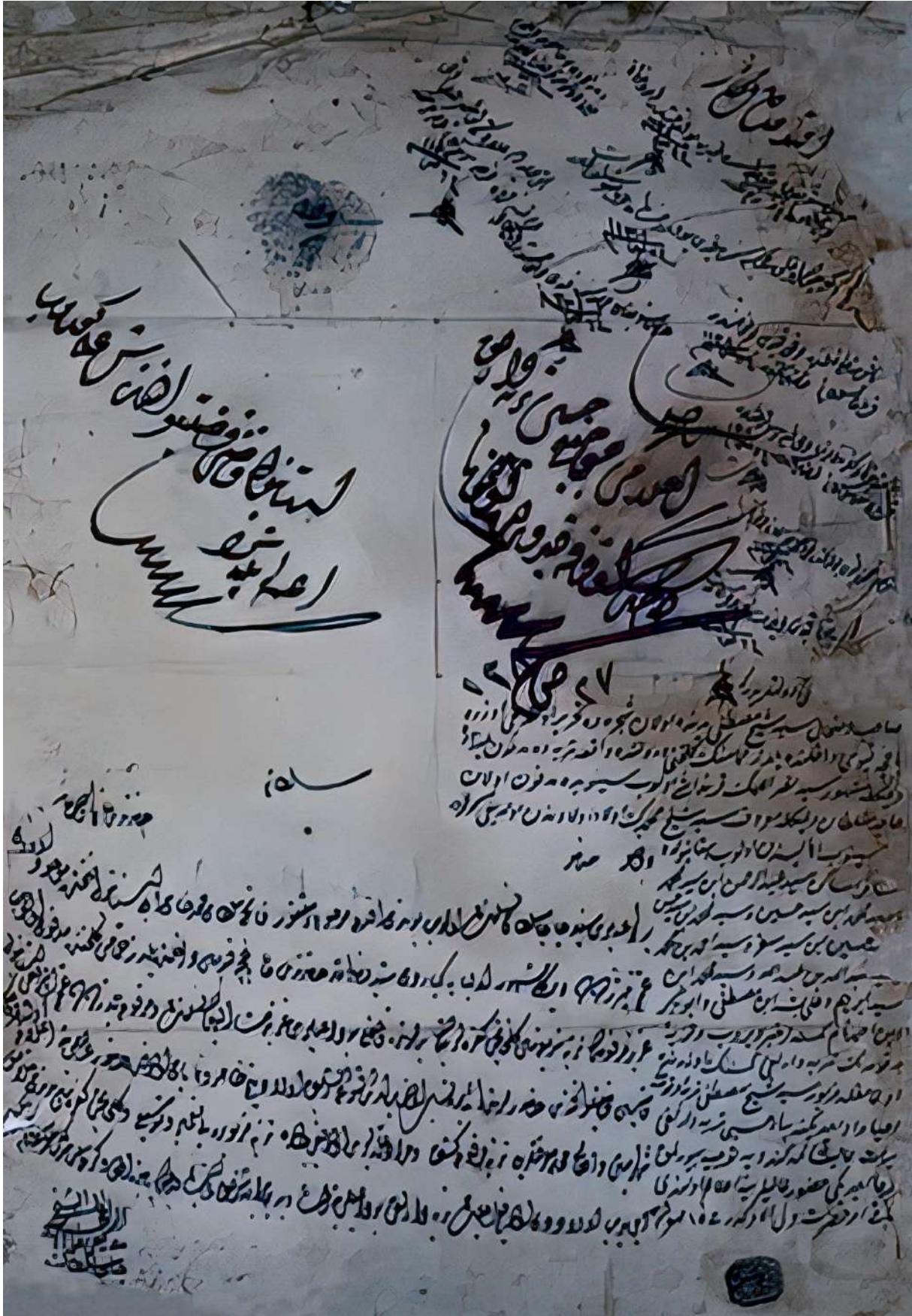
- Kaynak Kişi 1 (2021). Cevat Şensoy. 64. Belediye Başkanı / Emekli Öğretmen / Köy Sakini. Gerze: 08.06.2021.
- Kaynak Kişi 2 (2021). Şahin Özcan. 58. Muhtar / Köy Sakini. Yenikent: 15.08.2021.
- Kaynak Kişi 3 (2021). Kerim Ergin. 66. Emekli / Köy Sakini. Gerze: 28.06.2021.
- Kaynak Kişi 4 (2021). Zihni Dire. 67. Emekli / Köy Sakini. Yenikent: 15.08.2021.
- Kaynak Kişi 5 (2021). Emir Özcan. 52. Çiftçi / Köy Sakini. Yenikent: 15.08.2021.
- Kaynak Kişi 6 (2021). Sadık Ersoy. 64. Emekli / Köy Sakini. Yenikent: 15.08.2021.
- Kaynak Kişi 7 (2021). Saim Saatçi. 40. İmam, Yenikent: 08.09.2021.
- Kaynak Kişi 8 (2021). Adem Çelebi. 76. Emekli / Köy Sakini. Yenikent: 08.09.2021.

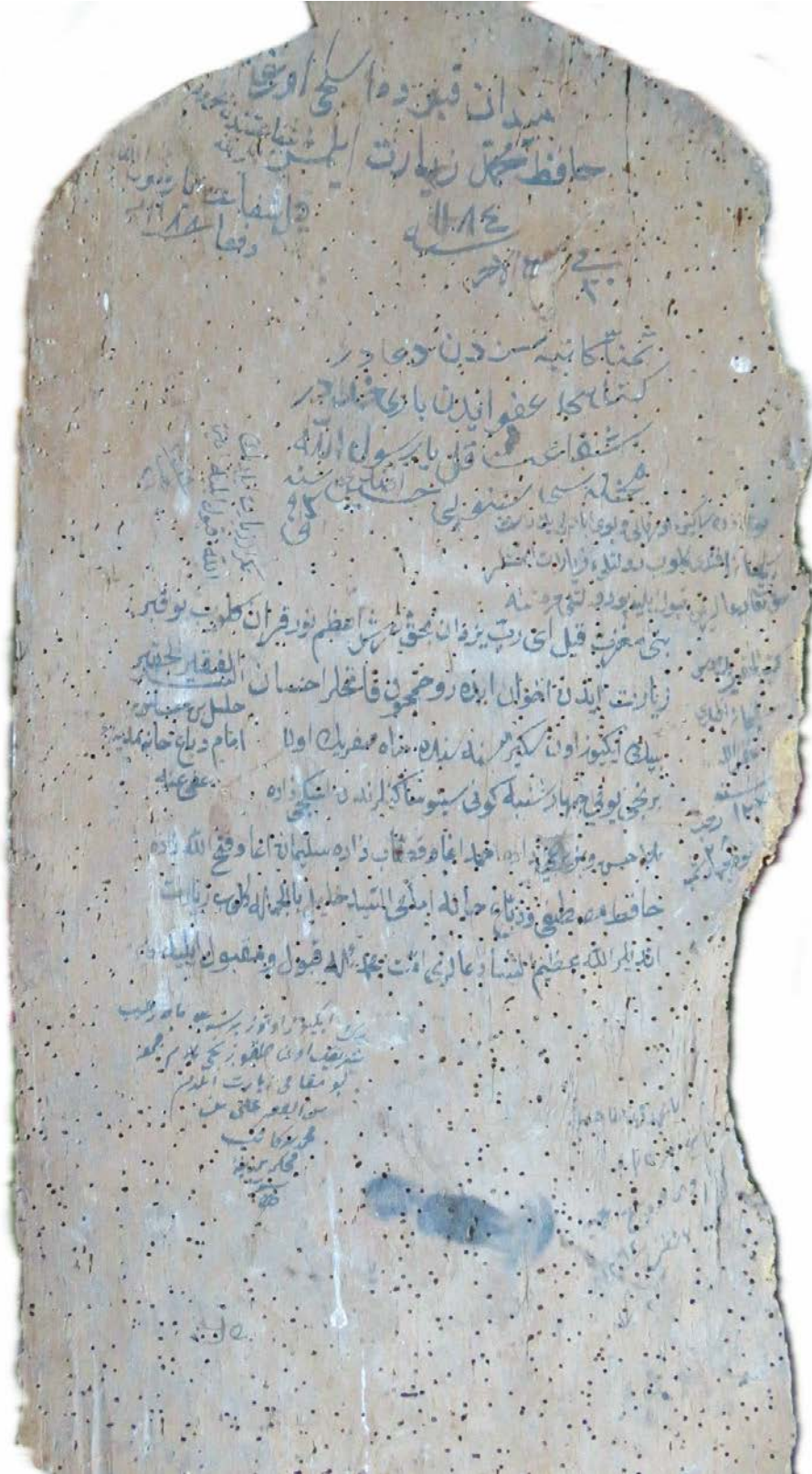
Resim 1: Çeçe Sultan Türbesi Dış Grniř

Resim 2: Çeçe Sultan Türbesi İ Grniř

Resim 3: BOA, C.EV. 32117

Resim 4: Türbeyi Ziyaret Eden Kişiler Hakkında Bilgi İçeren Ahşap Levha.